
Inwentarz materiałów archiwalnych dotyczących klasztorów i zakonów w zesp. "Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowowschodnich" w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie

Hereditas Monasteriorum 4, 205-219

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Inwentarz materiałów archiwalnych dotyczących
klasztorów i zakonów w zesp. *Generalne Dyrektorium.
Departament Prus Nowowschodnich* w Archiwum Głównym
Akt Dawnych w Warszawie*

W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD) przechowywany jest zespół *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowowschodnich* (zesp. 170), w którym znajdują się liczne archiwalia dotyczące klasztorów. Spuścizna ta jest pozostałością po urzędzie istniejącym na przełomie XVIII i XIX w. Genezy jego powstania należy doszukiwać się w 1797 r., gdy władze pruskie na obszarze zajęтым w wyniku trzeciego rozbioru utworzyły nową prowincję o nazwie Prusy Nowowschodnie. Jednostka administracyjna istniała zaledwie kilka lat, do czasu pokoju w Tylży, gdy jej teren został podzielony między Księstwo Warszawskie a Rosję (obwód białostocki)¹.

Archiwalia Departamentu Prus Nowowschodnich w okresie międzywojennym były przechowywane w AGAD-zie. W lipcu 1940 r. zostały wywiezione do Niemiec i złożone w Geheimes Staatsarchiv w Berlinie, skąd po zakończeniu II wojny światowej trafiły do Merseburga. Do Polski zostały rewindykowane w 1963 r., jednak – jak wynika z inwentarza – nie w całości². Wśród braków są także jednostki z materiałami zakonnymi, m.in. jednostka poświęcona szkole bernardynów w Skępem (sygn. 1759, *Die Verfassung der Schule in Bernhardinerkloster in Skompe*) czy cała grupa jednostek dotyczących uposażenia i spuścizny pojezuickiej na terenie Prus Nowowschodnich (sygn. 1801–1803, 1809, 1811, 1814, 1816, 1820), choć w wypadku tych ostatnich prawdopodobnie nie było ich już w Merseburgu³.

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Więcej na temat dziejów Prus Nowowschodnich zob. J. WĄSICKI, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowowschodnie (Neuostpreussen) 1795–1806* (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Historii i Nauk Społecznych, Prace Komisji Historycznej, 20/1), Poznań 1963.

2 *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zasobie*, t. 2: F. RAMOTOWSKA (red.), *Epoka porobiorowa*, Warszawa 1998, s. 4–5.

3 Wskazywałaby na to adnotacja o ich braku w kopii niemieckiego inwentarza.

Materiały przechowywane w zesp. 170 wykazują typowe cechy akt pruskich z tego okresu. Mają one postać poszytów, w których w większości wypadków występuje *pagina fracta*. Ze względu na sposób ich tworzenia znajdują się w nich często puste, niezapisane karty. W części znajdują się także rotulusy⁴.

Zawarte w tabelach materiały zostały wyselekcjonowane na podstawie znajdującej się w AGAD-zie kopii niemieckojęzycznego inwentarza. Zawiera on numery, nazwy oraz daty skrajne poszczególnych jednostek. Dodatkową pomocą archiwalną do badania tego zespołu jest opracowany przez pracowników archiwum spis numerów jednostek przechowywanych w AGAD-zie. Autor przy okazji prac nad inwentarzem starał się weryfikować prawidłowość opisów jednostek.

Kilka słów należy także poświęcić numeracji stron. Zespół jest obecnie w trakcie reinwentaryzacji i porządkowania. W związku z tym duża liczba jednostek nie ma jeszcze żadnych oznaczeń stron, a stara numeracja jest niekonsekwentna. W dziale VI jest to w większości numeracja według kart z pominięciem pustych stron bez okładki i rotulusa. W dziale III, np. w sygn. 369, dotyczącej szkoły dominikanów w Sejnach, jednostka posiada foliację z pominięciem pustych stron, z kolei w sygn. 180 (szkoła pijarska w Łomży) numerację otrzymały także puste karty. Z tego powodu pojawiła się potrzeba przyjęcia jakiegoś sposobu oznaczania jednostek, które nie mają jeszcze paginacji. Autor inwentarza uznał za potrzebne podawanie takich danych, gdyż pozwoli to korzystającym z inwentarza na przybliżone określenie, ile materiałów dotyczących danego klasztoru znajduje się w zespole. W inwentarzu przyjęto zasadę obliczania wielkości jednostki bez uwzględnienia pustych stron. Taki sposób jest też zgodny z zasadami przyjętymi przez mgr Alicję Nowak z AGAD-u, która inwentaryzuje zespół. W tabeli 1 obliczone orientacyjnie liczby stron jednostek ze stronami nienumerowanymi są zapisane w nawiasach kwadratowych (np. [ss. 23]).

Zespół *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowowschodnich* liczy 4848 j.a., co stanowi 65 mb. akt. Został on podzielony na sześć działów. We wszystkich, poza działem I, dotyczącym spraw organizacyjnych Departamentu i jednostek mu podległych, można znaleźć źródła do dziejów klasztorów.

Dział II, *Ämter*, to informacje o sprawach domen, w tym o nadaniach dóbr. Wśród nich znajduje się 6 j.a. dotyczących bezpośrednio klasztorów i ich majątków. Nie można jednak wykluczyć, że informacje o dobrach zakonnych mogą znajdować się także w innych jednostkach tego działu. Spora część materiałów w tej części zespołu dotyczy dóbr królewskich oraz ich nadań i dzierżaw. Prawdopodobnie wśród majątków monarszych mogą być także te uprzednio skonfiskowane klasztorom na rzecz skarbu pruskiego. Dokładne zlokalizowanie dawnych posiadłości zakonnych, a tym samym jednostek archiwalnych im poświęconych, wymagałoby jednak przeprowadzenia najpierw pogłębionych badań nad uposażeniami poszczególnych klasztorów, które znalazły się na obszarze Prus Nowowschodnich.

4 Więcej na temat specyfiki i cech charakterystycznych akt popruskich zob. I. RADTKE, *Akta spraw w systemie kancelarii pruskiej*, „Archeion”, 78, 1984, s. 163–192.

Dział III, *Städte*, dotyczy miast. Przy opisie ośrodków miejskich znajdują się także informacje o funkcjonujących w nich instytucjach duchownych, w tym placówkach zakonnych.

Dział IV, *Kreise*, zawiera materiały związane ze sprawami terenowymi w powiatach. Znalazły się w nim informacje o niektórych klasztorach leżących poza terenami miejskimi, np. o skasowanym klasztorze kamedułów w Wigrach.

Dział V, *Forstakten*, dotyczy spraw związanych z gospodarką leśną. Wśród znajdujących się tam materiałów znajdują się 2 j.a. dotyczące klasztorów. W obu wypadkach związane są one z handlem drewnem prowadzonym przez klasztor w Wigrach i z majątkiem Sapieżyski, należącym w okresie przedrozbiorowym do klasztoru bernardynów w Kownie.

Ostatni dział, *Materien*, dotyczy spraw różnych. Znajdujące się w nim jednostki zostały podzielone według kryterium tematycznego. Jest to najbogatszy w materiały o klasztorach dział zespołu. Można je podzielić na trzy główne grupy. W pierwszej znajdują się ogólne zarządzenia regulujące funkcjonowanie klasztorów na terenie Prus Nowowschodnich. Druga zawiera dokumenty dotyczące poszczególnych zakonów. Trzecia to akta dotyczące zakonników, głównie tych, którzy zdecydowali się na opuszczenie stanu zakonnego i zostali duchownymi diecezjalnymi.

Wśród archiwaliów z zespołu *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowowschodnich* znajdują się materiały dotyczące klasztorów skasowanych przez władze pruskie w okresie istnienia Prus Nowowschodnich. Były to placówki: dominikanów w Liszkowie⁵, Płocku, Sejnach i Wierzbołowie, franciszkanów w Wyszogrodzie oraz karmelitów we Władysławowie, zwanym też Nowym Miastem.

Odrębną grupę stanowią akta osobowe zakonników, którzy opuścili stan zakony. Znajdują się one w działach III i VI. W dziale III zaledwie 2 j.a. są w całości poświęcone tej kategorii osób, obie zresztą błędnie opisane: sygn. 1082, *Das Franziskaner-Kloster in Przasnysz*, która zawiera archiwalia dotyczące bernardyna Petera Weinertha, i sygn. 1151, zawierająca akta dotyczące pochodzącego z Raciąża Leona Glinowieckiego, karmelity z klasztoru w Oborach. Sporo akt zakonników można jednak znaleźć także w jednostkach poświęconych poszczególnym klasztorom. Warto tu zaznaczyć, że w większości wypadków nie było możliwe ustalenie placówek, w których tacy zakonnicy pierwotnie przebywali. W odpowiednich materiałach archiwalnych znajdują się tylko informacje o nazwie zakonu oraz, rzadziej, miejscu urodzenia. Wyjątek stanowią archiwalia, które zawierają posyty pod sygnaturami 1056 i 1062 – podano tu nazwy klasztorów, ponieważ dane dotyczyły zakonników przybyłych z zagranicy (karmelita Aleksander Lelewicz z Rosji, norbertanin Feliks Zieliński z Galicji). W wypadku niektórych zakonników udało się ustalić ich macierzyste klasztory na podstawie imiennych spisów, które znajdują się aktach *Nachweisungen über die Anzahl der zu den Klöstern*

5 Proces kasaty klasztoru w Liszkowie był trochę nietypowy. Miał on zostać skasowany już w 1796 r., jednak wspomniany jest także w 1819 r., gdy został „wygaszony” z powodu braku zakonników – P. P. GACH, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773–1914*, Lublin 1984, s. 107, 236.

und anderen geistlichen Gesellschaften gehörigen Mitglieder in Neuostpreussen (dział VI, sygn. 947).

Bogato reprezentowane są także materiały do dziejów szkolnictwa prowadzonego przez klasztory. W dziale III, sygn. 180, znajduje się wiele szczegółowych informacji o funkcjonowaniu szkoły pijarskiej w Łomży, w tym programy nauczania oraz imienne listy uczniów wraz z ocenami. Szkolnictwa prowadzonego przez pijarów dotyczą też akta przechowywane pod dwiema sygnaturami działu VI, 1784 i 1785, a prowadzonego przez jezuitów – w tymże dziale pod sygn. 1799 i 1800.

W tabelach, z jednym wyjątkiem, przyjęto układ alfabetyczny według nazw miejscowości, w których znajdowały się klasztory (tabele 1–4). Inaczej potraktowano dział VI (tabela 5), ponieważ znajduje się tu wyjątkowo dużo jednostek archiwalnych zawierających materiały określane jako „ogólne”: regulujące życie zakonne na terenach zajętych przez Prusy, odnoszące się do zakonów, a nie konkretnych klasztorów, do wielu klasztorów jednocześnie oraz do konkretnych zakonników bez podania właściwej placówki zakonnej. W tej tabeli przyjęto układ według sygnatur.

Autor chciałby złożyć podziękowania pracownikom AGAD-u za okazaną w czasie prac nad inwentarzem pomoc i udzielone informacje.

Tabela 1. Materiały dotyczące klasztorów i zakonów przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zesp. 170, Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowoschodnich, dział II

Lp.	Miejscowość	Zakon	Sygnatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba stron	Uwagi
1	Czerwińsk	kanonicy regulami sw. Augustyna	1395	<i>Vererbpachtung der alten Salzgebäuden in Czerwińsk an das dortige Kloster der regulierten Chorherren</i>	1801	[ss. 13]	
2	Obory	karmelici	1465	<i>Das Karmeliter-Kloster in Obory</i>	1799–1803	[ss. 17]	zawiera także informacje o klasztorze w Tutowicie
3	Płock	norbertanki; dominikanie	971	<i>Gesch. Norbertiner Nonnen- und Dominikaner Mönchsklosters in Plock um Überlassung des Vorwerks Grabowka und des "Dominikaner Vorwerk" genannten Grundstücks</i>	1798–1800	ss. 32	Klasztor dominikanów skasowany przez władze pruskie w 1805 r.
4	Pułtusk	benedyktyni	1485	<i>Gesch. des Abtes v. Kulpinski um Bewilligung der Kompetenz von dem ehemals in Besitz des Benediktiner Mönchsklosters in Pułtusk gewesenem Gut Makowo</i>	1799	[ss. 16]	
5	Sejny	dominikanie	739	<i>Reliierung des zum Dominikanerkloster in Sejny gehörigen Gutes Grudze wczisna. Verpachtung des Grundstücks Budwieszyna (auch: Budwiczisna)</i>	1803–1806	ss. 41	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.
6	Stawiski	franciszkanie	853	<i>Die Klage Joseph v. Kramkowski gegen den Fiskus und das Franziskanerkloster in Stawiski wegen Zurückgabe der Güter Jurzec und Kowanti</i>	1798–1805	ss. 81	

Tabela 2. Materiały dotyczące klasztorów i zakonów przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zesp. 170, Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowoschodnich, dział III

Lp.	Miejscowość	Zakon	Sygnatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart./stron	Uwagi
1	ogólne	kapucyni	243	<i>Das Kapuzinerkloster in Neustadt</i>	1798	[ss. 4]	jednostka błędnie opisana
2	Ciechanowiec	szarytki	82	<i>Das Kloster der Barmherzigen Schwestern in Ciechanowiec</i>	1800–1803	[ss. 5]	
3	Ciechanów	augustianie-eremici	659	<i>Das Augustiner- oder Eremiten-mönchskloster in Ciechanow</i>	1800–1806	[ss. 22]	

Lp.	Miejscowość	Zakon	Signatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart./stron	Uwagi
4	Czerwińsk	kanonicy regulami św. Augustyna	676	<i>Die Wahl des Abtes für das Kloster Czerwińsk</i>	1795–1805	[ss. 173]	
5	Czerwińsk	kanonicy regulami św. Augustyna	677	<i>Das Kloster der regulierten Chorchern in Czerwińsk</i>	1800–1805	[ss. 25]	
6	Dobryń nad Wisłą	franciszkanie	724	<i>Das Franziskanerkloster in Dobryń a. Weichsel</i>	1797–1805	[ss. 50]	
7	Liszków	dominikanie	156	<i>Das Dominikanerkloster in Liszkowo</i>	1797–1803	[ss. 14]	formalnie skasowany przez władze pruskie w 1796 r., w 1819 r. uznany za zlikwidowany z powodu braku zakonników
8	Łomża	benedyktynki	177	<i>Das Benediktinerinnenkloster in Łomża</i>	1798–1803	kk. 94	
9	Łomża	kapucyni	178	<i>Das Kapuzinerkloster in Łomża</i>	1798–1803	kk. 24	
10	Łomża	pijarzy	180	<i>Das Piareninstitut in Lagen</i>	1796–1806	kk. 293	bogate materiały do dziejów szkoły pijarów w Łomży: listy uczniów z ocenami, programy nauczania
11	Mariampol	marianie	206	<i>Das Marianer Mönchkloster in Mariampol</i>	1798–1803	[ss. 74]	
12	Mirosław	marianie	215	<i>Das Marianerkloster in Mirosław</i>	1797–1806	[ss. 13]	
13	Mława	misjonarze	816	<i>Das Missionaren-Mönchkloster in Mława</i>	1800–1803	[ss. 13]	
14	Obory	karmelci	1151	<i>Das Karmeliter-Kloster in Ruciaz</i>	1804–1805	[ss. 4]	jednostka błędnie opisana, akta osobowe dotyczące karmelity Leona Glinowieckiego
15	Ostrołęka	bernardyni	892	<i>Das Bernhardinerkloster in Ostrołęka</i>	1797–1806	[ss. 20]	
16	Płock	dominikanie	1004	<i>Das Dominikanerkloster in Plock</i>	1796–1806	ss. 434	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1805 r.
17	Płock	norbertanki	1006	<i>Der Norbertiner Nonnenkonvent in Plock</i>	1797–1804	ss. 171	
18	Płock	norbertanki	1010	<i>Kammerherr v. Wolicki gegen der Norbertiner Nonnenkonvent in Plock</i>	1797	ss. 19	
19	Płock	reformaci	1007	<i>Das Reformatenkloster in Plock</i>	1797–1804	ss. 23	
20	Płock	szarytki	1005	<i>Das Institut der Barmherzigen Schwestern in Plock</i>	1796–1806	ss. 501	
21	Płońsk	karmelci	1054	<i>Das Karmeliter-Kloster in Płonsk</i>	1800–1805	ss. 101–12]	2 ostatnie strony bez numeracji
22	Przasnysz	bernardynki	1080	<i>Das Nonnenkloster in Przasnysz</i>	1796–1803	[ss. 22]	

Lp.	Miejscowość	Zakon	Signatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart/stron	Uwagi
23	Przasnysz	bernardyni	1081	<i>Das Bernhardiner-Kloster in Przasnysz</i>	1800–1806	[ss. 63]	
24	Przasnysz	bernardyni	1082	<i>Das Franziskaner-Kloster in Przasnysz</i>	1803–1806	[ss. 49]	błędnie opisana jednostka, akta osobowe dotyczące bernardyna Petera Weinertha
25	Przasnysz	bernardyni	1083	<i>Beschwerden des adligen Gutsbesitzers v. Pudłowski aus Gorki wegen Wegschaffung der Leiche seiner verstorbenen Ehegattin aus dem Gewölben der Bernhardiner Klosterkirche in Przasnysz</i>	1803	[ss. 6]	
26	Pultusk	benedyktyni	1121	<i>Das Benediktiner-Kloster in Pultusk bd. 1</i>	1797–1803	[ss. 439]	
27	Pultusk	benedyktyni	1122	<i>Das Benediktiner-Kloster in Pultusk bd. 2</i>	1804–1806	[ss. 50]	
28	Pultusk	reformaci	1119	<i>Der Reformatenkonvent in Pultusk</i>	1796–1804	[ss. 47]	
29	Pultusk	szarytki	1120	<i>Das Barmherzige Schwestern-Institut in Pultusk</i>	1796–1805	[ss. 53]	
30	Sejny	dominikanie	368	<i>Das Dominikanerkloster in Sejny</i>	1798–1806	kk. 54f–57f	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.; zawiera kopię dokumentu fundacyjnego klasztoru wystawionego przez Zygmunta III w 1603 r., trzy ostatnie karty bez numeracji
31	Sejny	dominikanie	369	<i>Die Schule im Dominikanerkloster in Sejny</i>	1797–1803	kk. 26	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.
32	Sierpc	benedyktynki	1240	<i>Das Benediktiner Nonnenkloster in Sierpa</i>	1797–1805	[ss. 65]	
33	Skepe	bernardyni	1250	<i>Das Bernhardinerkloster in Skompe</i>	1798–1806	[ss. 81]	
34	Skepe	bernardyni	1251	<i>Untersuchung gegen den Bernhardinermönch Dobrowolski aus Skompe wegen verweigerter Angabe des Täters der im Jahre 1793 in Fleschof verübten Brandstiftung</i>	1803–1804	[ss. 43]	
35	Stawiski	franciszkanie	389	<i>Das Franziskanerkloster in Stawiski</i>	1800–1803	[ss. 5]	
36	Szczuczyn	szarytki	427	<i>Das Kloster der Barmherzigen Schwestern in Szczuczyn</i>	1795–1803	[ss. 105]	chodzi o Szczuczyn na Połudasiu; szarytki miały dom także w Szczuczynie
37	Tykocin	bernardyni	442	<i>Das Bernhardinermönchkloster in Tykocin</i>	1800–1803	[ss. 5]	
38	Tykocin	misjonarze	443	<i>Das Missionarenkloster in Tykocin</i>	1800–1805	[ss. 14]	

Lp.	Miejscowość	Zakon	Signatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart/stron	Uwagi
39	Wąsosz	karmelci	527	<i>Das Karmeliterkloster in Wąsosz</i>	1797–1805	[ss. 13]	
40	Wierzbolów	dominikanie	486	<i>Das Dominikanerkloster in Wirballen</i>	1795–1797	[ss. 64]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.
41	Wierzbolów	dominikanie	487	<i>Klage des Dominikanerklosters in Wirballen gegen in Fiskus wegen verschiedener Forderungen</i>	1803–1804	[ss. 23]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.
42	Wierzbolów	dominikanie	488	<i>Die Schule im Dominikanerklosters in Wirballen</i>	1797	[ss. 1]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.
43	Władysławów (Nowe Miasto)	karmelci	242	<i>Die katolische Kirche in Neustadt, aufhebung des Karmeliterklosters und Errichtung einer besonderen weltgeistlichen Pfarre daseibst in Gryśka Buda</i>	1804–1806	[ss. 60]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1805 r.
44	Władysławów (Nowe Miasto)	karmelci	244	<i>Das Karmeliterkloster in Neustadt</i>	1796–1806	[ss. 36]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1805 r.
45	Wyszogród	franciszkanie	1312	<i>Das Franziskanerkloster in Wyszograd</i>	1796–1800	[ss. 19]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1805 r.
46	Wyszogród	franciszkanie	1313	<i>Gesuche des Franziskanerklosters von Wyszograd um vergrößerung des von den durchmarschierenden Truppen angerichteten Schadens. Beschleunigung der Rechtspflege in den rechtshängig gemachten Forderungen. Ausmittlung eines Fonds zur Unterhaltung der Distriktschulden</i>	1797	b.d.	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1805 r.; jednostka nie jest udostępniana z powodu złego stanu zachowania
47	Zakroczym	kapucyni	1342	<i>Das Kapuzinerkloster in Zakorzczym</i>	1798–1803	[ss. 20]	

Tabela 3. Materiały dotyczące klasztorów i zakonów przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zesp. 170, *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowoschodnich*, dział IV

Lp.	Miejscowość	Zakon	Sygnatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba stron	Uwagi
1	Kowno	franciszkanie	181	<i>Verkauf einer Wiese des Franziskanerklosters in Kauen an den Gutsbesitzer Frenzel</i>	1799–1800	[ss. 15]	
2	Ratowo	bernardyni	330	<i>Das Bernhardinerkloster in Ratkowo</i>	1800–1805	[ss. 22]	
3	Strzegocin	bernardyni	436	<i>Das Bernhardiner-Kloster in Strzegocin</i>	1800–1803	[ss. 6]	
4	Trutowo	karmelci	290	<i>Der Karmeliterkonvent in Trutowo</i>	1797–1803	[ss. 46]	
5	Werki	dominikanie	105	<i>Schuldforderung des russischen Dominikanerklosters in Werki bei Wilna in Höhe von 36000 fl. an den Neupreussischen Gutsbesizer v. Purczynowicz</i>	1800–1801	[ss. 49]	
6	Wigry	kameduli	226	<i>Gebührer v. Kiewlitz gegen den Fiskus und das ehemalige Kloster Wigry wegen Edition von Dokumenten</i>	1802	[ss. 8]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1800 r.
7	Wigry	kameduli	240	<i>Das Kamedullerkloster in Wigry</i>	1797–1806	[ss. 299]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1800 r.
8	Zaręby Kościelne	reformaci	364	<i>Das Reformatenkloster in Zaremby</i>	1800–1803	[ss. 6]	

Tabela 4. Materiały dotyczące klasztorów i zakonów przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zesp. 170, *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowoschodnich*, dział V

Lp.	Miejscowość	Zakon	Sygnatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba stron	Uwagi
1	Kowno	bernardyni	76	<i>Holzverkauf aus den Frosen des Klosters Sapiezyski</i>	1797	[ss. 3]	w jednostce jest mowa o klasztorze w Sapieżyskach, ale nie było tam żadnej placówki zakonnej; przed rozbiorem wieś była własnością bernardynek z Kowna i zapewne tego klasztoru dotyczą dokumenty
2	Wigry	kameduli	70	<i>Holzverkauf aus den Frosen des Kamedulenser Klosters in Wigry</i>	1796	ss. 4	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1800 r.

Tabela 5. Materiały dotyczące klasztorów i zakonów przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zesp. 170, *Generale Dyrektorium. Departament Prus Nowoschodnich*, dział VI

Lp.	Miejscowość	Zakon	Sygnatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart/stron	Uwagi
1	ogólne	ogólne	139	<i>Einziehung der Klosterbuchdruckereien in Neustpreussen</i>	1797	kk. 11	
2	ogólne	jezuici	410	<i>Nachrichten von Tafelgütern, Starosteinen, adligen Gütern, Jesuitengütern, Städten, Forstämtern, neuen Kolonien, Zollämtern, Pachten Privilegien der Städte, Abgaben in den neu erworbenen polnischen Distrikten an Njemen, Narew und Bug</i>	1795–1796	kk. 66	
3	Supraśl	bazylianie	674	<i>Derr von dem Basilianerkloster in Suprasl beabsichtigte Vertrieb umgestempelter Kalender</i>	1796	[ss. 28]	
4	ogólne	ogólne	944	<i>Verwaltung der zu Kloster gehörigen Pflanzlein</i>	1797–1800	kk. 26	
5	ogólne	ogólne	947	<i>Nachweisungen über die Anzahl der zu den Klöstern und anderen geistlichen Gesellschaften gehörigen Mitglieder in Neustpreussen</i>	1797–1806	kk. 319	
6	ogólne	ogólne	952	<i>Aufhebung der Ordenskongregationen und Klöster in Neustpreußen</i>	1798	kk. 24	
7	ogólne	ogólne	957	<i>Konfiskationen des den auswärtigen geistlichen Stiftungen gehörigen Vermögen</i>	1798–1805	kk. 95[–99]	4 ostatnie karty bez numeracji
8	ogólne	ogólne	964	<i>Besetzung der Kloster- und anderer geistlicher Stellen durch den ärmeren Adel Süd- und Neustpreußens</i>	1800	kk. 2	
9	ogólne	ogólne	993	<i>Die Generalkapitelversammlungen der Klöster und deren Visitation</i>	1799–1802	kk. 67	
10	ogólne	ogólne	994	<i>Das den Kirchen und Klöstern nach der Konstitution von 1768 zustehende Erbrecht an den Nachlassenschaften ihrer verstorbenen Geistlichen und Äbte</i>	1799–1802	kk. 15	
11	ogólne	ogólne	995	<i>Verfassung der Missionare und barmherzigen Schwesterninstitute und die Versetzung der ersten aus einem inländischen Institut dieses Ordens in das andere</i>	1799–1802	kk. 26	
12	ogólne	ogólne	1005	<i>Verweigte Aufnahme der aus Neustpreussen in die Klöster des südpreußischen Departements versetzten Ordensgeistlichen</i>	1801	kk. 4	

Lp.	Miejscowość	Zakon	Signatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart/stron	Uwagi
13	ogólne	ogólne	1006	Verbot der Aufnahme von Ausländern als Novizen in die katholischen Klöster	1801–1803	kk. 13	
14	ogólne	ogólne	1009	Ausmittlung des von den Klöstergeistlichen der aufgehobenen Klöster verborgenen oder weggeschafften Vermögens in Neustpreußen	1804	kk. 1	
15	ogólne	augustianie-eremici	1012	Der Augustiner-Orden	1806	[ss. 3]	
16	ogólne	bazylianie	1013	Verfassung des Basilianer-Ordens in Neustpreussen	1798	kk. 32	
17	ogólne	benedyktyni	1014	Der Benediktiner-Orden	1799–1802	kk. 24	
18	ogólne	bernardyni	1015	Der Bernhardiner-Orden	1800–1804	kk. 22	
19	ogólne	bozogrobcy	1016	Der Orden der regulierten Chor- und Kreuzherren des Heiligen Grabes	1799–1800	kk. 23	
20	ogólne	dominikanie	1017	Der Dominikaner-Orden	1796–1804	kk. 73[–83]	10 ostatnich kart bez numeracji
21	ogólne	reformaci	1018	Der Franziskaner-Reformaten-Orden	1800–1804	kk. 32	
22	ogólne	kameduli	1019	Der Kamedulenser-Orden	1797–1799	kk. 50	
23	ogólne	kapucyni	1020	Der Kapuziner-Orden	1798–1804	kk. 12	
24	ogólne	karmelci	1021	Der Karmeliter-Orden	1797–1802	kk. 30[–33]	3 ostatnie karty bez numeracji
25	ogólne	maritanie	1023	Der Marianer-Orden und seine Trennung von der auswärtigen Ordensprovinz	1797–1806	kk. 41[–54]	13 ostatnich kart bez numeracji
26	ogólne	pijarzy	1024	Verfassung und Methoden des Unterrichts des Piaren-Ordens	1797–1806	kk. 394	
27	ogólne	szarytki	1025	Der Stanisłai-Orden	1797	kk. 1	jednostka błędnie zacytuowana
28	ogólne	cystersi	1026	Der Zisterzienser-Orden. Die Wahl eines Provinzkommissars der Klöster dieses Ordens	1797	kk. 6	
29	ogólne	kapucyni; joannici; pijarzy	1037	Ernenung ud Wahl der Generale des Kapuziner-Ordens, Ordens des Heiligen Johannes von der Bährmherzigkeit und des Piaren-Ordens, Bustillo, Komolini, Beccaria. Der zur Festungsstrate verurteilte Prediger Cajutan Smolinski nebst Genossen	1796	[ss. 4]	
30	Kowno-Pozajście	kameduli	1038	Der Konvent der Kamedulenser in Kauen	1796	[ss. 5]	
31	Lublin	karmelci	1044	Zinsenzahlung des Grafen Ossolinski für das Karmeliterkloster in Lublin in die Pfarre in Turozna für auf seinem Gute Turozna haftende Kapitalien	1798–1806	[ss. 58]	

Lp.	Miejscowość	Zakon	Signatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart/stron	Uwagi
32	Sejny	dominikanie	1050	<i>Säkularisation des Dominikaner-mönchs Casimir Smoylinski</i>	1802	[ss. 13]	klasztor skasowany przez władze pruskie w 1804 r.
33	Łomża	pijarzy	1051	<i>Säkularisation des Piarén Adalbert Sweykowsky</i>	1802	[ss. 6]	
34	?	dominikanie; bernardyni	1054	<i>Säkularisationsgesuche der Dominikaner und Bernardiner-Geistlichen Thomas Janikiewicz und Benedict Lenkiewicz</i>	1803	[ss. 4]	
35	ogólne	szarytki	1055	<i>Gesuch der adligen Einsassen Johann v. Potoki und Genossen um Überlassung eines Klosters zur Einrichtung eines barmherzigen Schwesterninstitutes</i>	1804–1806	[ss. 63]	w jednostce także materiały dotyczące klasztorów karmelitów w Bielsku oraz reformatów w Bockach i Zarębach
36	Wilno	karmelci	1056	<i>Der aus Russland eingewanderte Karmelitergestliche Alexander Lelewicz, der vor einigen Jahren von dem Regiment v. Courbière desertiert ist</i>	1804–1806	[ss. 63]	
37	ogólne	ogólne	1057	<i>Von einigen Ordensgeistlichen in Kammerdepartement Bialystok nachgesuchte Säkularisationen</i>	1805–1806	[ss. 27]	
38	Hebów (Brzesko)	norbertanie	1062	<i>Säkularisation des Prämonstratner Mönchs Felix Zielinski</i>	1801–1802	[ss. 16]	
39	Ciechanów; ?	dominikanie; augustianie-eremici	1063	<i>Säkularisation des Dominikanermonchs Gielawski</i>	1801–1806	[ss. 10]	w jednostce także dokumenty dotyczące zakonników: dominikanina Teodora Tomaszewicza i augustianina-eremity Tomazsa Dzierzanowskiego
40	Przasnysz	bernardyni	1064	<i>Säkularisation des Minoriten-Ordensgeistlichen Sigismund Badny</i>	1803	[ss. 2]	
41	?	augustianie-eremici; franciszkanie	1067	<i>Säkularisation der Augustiner Ordensgeistlichen v. Grochowski, Bobowski, Wyczykowski, Lambert und Piasecki</i>	1803–1806	[ss. 10]	dotyczy także augustianina-eremity Władysława Kozłowskiego; błędnie zapisane nazwisko: nie Wyczykowski, lecz Wyrzykowski; Lambert i Piasecki określani jako franciszkanie
42	?	bernardyni	1068	<i>Säkularisationsgesuch der Bernhardiner Ordensgeistlichen Ludwig Jakowski und Pivnicki</i>	1803–1806	[ss. 10]	Jackowski, nie Jakowski
43	Trutnowo; ?	karmelci	1072	<i>Säkularisation der Karmeliter Ordensgeistlichen Camillus Parchein, Lambert, Grabowski und Wesołowski</i>	1804–1806	[ss. 14]	Lambert i Grabowski to jedna osoba
44	?	?	1073	<i>Säkularisation der Predigers und Ordensgeistlichen Peter Okonski</i>	1805	[ss. 3]	

Lp.	Miejscowość	Zakon	Signatura	Tytuł	Zakres czasowy	Liczba kart/stron	Uwagi
45	Strzegocin; ?	franciszkanie	1074	Säkularisationsgesuche der Franziskaner Ordensgeistlichen Thomas Makowski, v. Tyminski und Dobkowski	1805–1806	[ss. 14]	Tomasz Makowski był zakonnikiem w Strzegocinie, klasztorzy pozostałych nieustalone
46	?	reformaci	1075	Säkularisation des Reformatenordensgeistlichen Barnabus Dąbkowski	1806	[ss. 5]	
47	Skępe	bernardyni	1076	Vermächtnisse des Melchior v. Chletowski für die Kirche in Sadlowo und das Bernhardiner-Kloster in Skompe	1806	[ss. 7]	
48	ogólne	szarytki	1122	Umwaldung der barmherzigen Schwesterninstitute in Krankenanstalten	1797–1805	kk. 79[–197]	118 ostatnich kart bez numeracji
49	ogólne	ogólne	1128	Einrichtung einer allgemeinen Landirrenanstalt für die preussischen Provinzen und Bestimmung eines an der alt-preussischen Grenzen belegen auf zuhebenden Klosters dazu	1806	ss. 2	
50	ogólne	jezuici	1768	Einführung des Jesuitenordens in Russland	1801	kk. 3	
51	ogólne	pijarzy	1784	Ausbildung junger Piarergeistlicher, in den hiesigen Unterrichtsanstalten und in Halle zu lehren Bd. 1	1799–1805	kk. 397	
52	ogólne	pijarzy	1785	Ausbildung junger Piarergeistlicher, in den hiesigen Unterrichtsanstalten und in Halle zu lehren Bd. 2	1805–1806	kk. 260	
53	ogólne	jezuici	1799	Ausmittlung des ehemaligen Jesuitenvermögens und Einrichtung des neupreussischen Schulfonds. Benutzung der zu den ehemaligen Jesuitengütern gehörigen Forsten bd. 1	1795–1799	kk. 314	
54	ogólne	jezuici	1800	Ausmittlung des ehemaligen Jesuitenvermögens und Einrichtung des neupreussischen Schulfonds. Benutzung der zu den ehemaligen Jesuitengütern gehörigen Forsten bd. 2	1799–1805	kk. 148	
55	Grodno	dominikanie	1825	Forderungen des Dominikanerklosters in Grodno über 483 Taler & Groschen an die Joseph v. Jelniskische Konkursmasse	1806	[ss. 27]	
56	ogólne	ogólne	2097	Bonifikation für die Mendikantenklöster statt der Zoll- und Konsumtionssteuer-freiheit	1796–1798	kk. 39	
57	ogólne	franciszkanie	2109	Zollfreie Einfuhr von grobem braunem Tuch für die Ordenskleider der Franziskaner in den reformierten Klöstern Neupreussens	1798	kk. 9	
58	Pultusk	benedyktyni	2122	Retradition des zur Zollsstätte gehörigen, bei der Stadt Wyszogrod auf dem Grunde des Benediktinerklosters zu Pultusk gelegenen Platzes	1796–1797	[ss. 15]	w jednostce znajduje się plan techniczny budynku dla służb celnych w Wyszogrodzie

Andrzej BUCZYŁO
Instytut Historii i Archiwistyki
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Hereditas Monasteriorum
vol. 4, 2014, s. 205–219

Inwentarz materiałów archiwalnych dotyczących klasztorów i zakonów
w zesp. *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowowschodnich*
w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie

Streszczenie

W AGAD-zie przechowywany jest zesp. 170, *Generalne Dyrektorium. Departament Prus Nowowschodnich*. Zawiera on materiały po istniejącym na przełomie XVIII i XIX w. urzędzie. Wśród licznych zachowanych tam archiwaliów znajdują się także materiały dotyczące klasztorów, w tym tych skasowanych przez władze pruskie w okresie istnienia Prus Nowowschodnich: dominikanów w Liszkowie, Płocku, Sejnach i Wierzbołowie, franciszkanów w Wyszogrodzie oraz karmelitów we Władysławowie, zwanym też Nowym Miastem. Pozwalają one na poznanie różnych aspektów ich funkcjonowania w czasie kilkunastoletniego panowania pruskiego; ważną część stanowią dokumenty dotyczące zakonników, w tym także tych, którzy zdecydowali się opuścić stan zakonny.

Słowa kluczowe

Prusy Nowowschodnie, Archiwum Główne Akt Dawnych, inwentarz, klasztor, kasata, sekularyzacja, zakonnicy

Andrzej BUCZYŁO
Institute of History and Archival Science
Nicolaus Copernicus University in Toruń

Hereditas Monasteriorum
vol. 4, 2014, p. 205–219

An inventory of archive material relating to monasteries and religious orders in the *Directorate General. Department of New East Prussia* fonds kept in the Central Archives of Historical Records in Warsaw

Summary

The units of the Central Archives of Historical Records in Warsaw include fonds 170, *Directorate General. Department of New East Prussia*. It contains documents relating to the department, which existed at the turn of the 19th century. Among the numerous archive documents kept there we will find those concerning monasteries dissolved by the Prussian authorities in the New East Prussia period: the Dominicans in Liškiava, Płock, Sejny and Virbalis; the Franciscans in Wyszogród; and the Carmelites in Władysławowo, also known as Nowe Miasto (New Town). The documents make it possible to examine various aspects of the functioning of the monasteries under Prussian rule, which lasted just over ten years. Important papers include documents concerning the monks, also those who decided to leave their orders.

Keywords

New East Prussia, Central Archives of Historical Records, inventory, monastery, dissolution, secularisation, monks